

*Volym har bett **Stina Oscarson**, konstnärlig ledare på Orienteatern och initiativtagare till Skuggutredningen, att skriva en betraktelse om hennes syn på konsten och kulturen i dagens värld.*

Tankar om drömmar och mål

Inför ett seminarium i Linköping i förra veckan fick jag frågan: Kan kulturpolitiken förnyas? Mitt svar blev den text som här följer.

När jag var sju år och min bror var fem hade vi bestämt oss för att bli fredsarbetare, vi skulle helt enkelt skapa fred på jorden och vi hade förstätt att om man skulle göra det måste man prata med USA:s president. Vi bodde på den tiden i Skellefteå och presidenten bodde på andra sidan jorden så vi bestämde oss för att bygga ett flygplan. Vi samlade ihop kartonger, tejp och linor och massor av ballonger och en vårvinterdag i mars tog vi ut planet på dagisgårdens baksida där det fanns en kulle som vi bestämt att lyfta från. Vi blåste upp ballongerna och hoppade i, runt omkring stod en massa människor och tittade, det var en högtids dag. Men planet lyfte inte. Då gick vi in och började bygga en båt istället. Vi fick tag i två stora oljefat, frigolit och bräddor och byggde en flotte med ett högt utkikstorn som stod klar precis när isen lättade från Bottenviken. Vi packade matsäck, tält och kikare och sa "hej då" till våra föräldrar. Flotten flöt och första dagsetappen blev en dryg kilometer, sedan bestämde vi oss för att slå läger för natten. Vi åt vår matsäck satte upp tältet och somnade. På natten började det blåsa och när vi vaknade hade flotten drivit till havs så vi packade ihop tältet och promenerade hem. På vägen hem påminde vi oss om att jorden var rund och om det var sant borde man kunna gräva en grop till andra sidan. Och resen av sommaren grävde vi, vi grävde hela dagarna, vi grävde så att det blev förändringar i grundvattennivån, bäcken svämmade över och några grannar fick översvämning i sina källare, men vi fortsatte gräva.

Vi kom aldrig till andra sidan. Men än idag finns det mitt på stranden en böljande fördjupning. Den finns där som en påminnelse om den kraft man har när man uppfylld av en stor dröm. Den finns där som en påminnelse om tron på att ett möte med en annan människa kan vara avgörande och jag fascinerar ännu av att vi trodde att USA:s president skulle vilja lyssna och att han skulle försöka förstå vad vi menade. Visst var vi barn och visst var vi naiva. Men jag har försökt att bevara den tron även om den har naggats i kanten med åren, inte minst den senaste tiden. Jag blev inte fredsarbetare utan regissör, fast på sätt och vis är projektet detsamma. Den senaste färden har dock inte gått mot USA:s president utan rakt in i svensk kulturpolitik. Den färden var och är initiativet till och arbetet med den alternativa kulturutredningen: Skuggutredningen. Ja, jag kommer att fortsätta att vara idealist. Och som svar på frågan Kan kulturpolitiken förnyas? är jag beredd att säga ja. Fast det finns ett litet om som jag kommer att komma tillbaka till, men det handlar om mål.

Skuggutredningen kom till som ett komplement till den av regeringen tillsatta kulturutredningen då vi var många som kände att innan det fattas beslut om en ny kulturpolitik i Sverige måste vi få till stånd en större idédebatt om konstens plats i ett samhälle som styrs allt mer av kommersiella värden och där de omätbara osynliga värdena tenderar att försvinna. När vi publicerade kulturuppropet i DN i slutet av augusti sa vi att det värsta som kunde hända men samtidigt det troligaste var att det skulle fortsätta vara tyst. Och vi förberedde oss på vad vi skulle göra i så fall, men vi misstog oss. Kulturdebatten tog fart och det har blivit uppenbart hur gärna vi vill förenkla, hur vi hela tiden vill placera människor i fack, tankar i en ideologi, hur vi till varje pris vill föröka greppa det ogripbara och hur provocerande det är att drömma. Jag drömde ett ögonblick på en blogg om en reklamfri värld och blev omedelbart stämplad som kommunist och på SvD´s ledarblogg länkade man för en tid sedan till en insamling för att

skicka mig till Nordkorea och betalar resan under förutsättning att jag söker uppehållstillstånd. (Den är nu borttagen.) Det märkliga är att detta drivs av de nyliberaler som mest säger sig värna friheten. Jag tror vi på allvar måste fråga oss vad betyder ordet frihet? Och vad betyder valfrihet? Jag är inte kommunist men jag tror inte heller marknaden är bra på allt. När jag efter att ha läst Timbros rapport "kulturskymning inställd" - en 40 sidors hyllning till allt som ökar, jobben i upplevelseindustrin ökar, det säljs böcker på ICA, konst på IKEA - oskyldigt ställde frågan: är allt som ökar alltid bra, måste vi inte fråga oss vilka böcker som säljs, vilka pjäser som spelas, blev jag omedelbart stämplad som elitist. Och det är det fulaste man kan vara. Att vara egoist är helt ok, men att tala om värden som sträcker sig bortom egenintresset ska man passa sig för. Och det präglar idag hela politiken som blir mer och mer populistisk och kortsiktig vilket också drabbar kulturpolitiken.

I moderaternas kulturmanifest 3.0 står: "Om målet är att varje generation ska lämna efter sig en värld som är lite bättre än den föregående är kulturpolitiken vårt medel för det!" Jag blir glad när jag läser det. Det tyder på att man på något sätt vill styra samhället i en riktning. En riktning mot en bättre värld. Men om vi ska kunna göra det måste vi också tillåtas att försöka formulera vad som är en bättre värld och vi måste ha platser som möjliggör dessa samtal.

Det senaste halvåret har jag ofta citerat just detta moderata manifest, men för en tid sedan blev jag lite fundersam ty det finns ett litet ord som kan betyda mycket. Läs citatet ovan igen: "OM målet för samhället..." osv. Detta "OM" lämnade mig ingen ro och jag var tvungen att fråga en av upphovsmännen vad det betydde. "ÄR det inte målet för samhället att skapa en bättre värld?" På det fick jag inget riktigt svar: "Egentligen vet jag inte om jag tycker att vi ska ha några mål." "Menar du att du kan vara politiker och inte vilja ha några mål?" Jag är idealist och jag har hopp för en framtida svensk kulturpolitik men detta OM gör mig oroad och det inte bara för kulturpolitiken.

Kulturutredningen har fått till uppgift att se över våra kulturpolitiska mål från 1974, eftersom en ny tid kräver det. Det kanske den gör, men vi måste också våga tala om att det finns eviga värden och jag tror att vi måste arbeta för att förstå hur vi ska bevara dessa värden i en tid som snabbt förändras. Ändra medel inte mål om målet är eller känns onåbart tänker jag. Dessutom är det för mig mycket främmande att man valt att ta arbetet med målen sist. Jag drar mig till minnes ett citat av författaren Saint Expery (han som bl.a. skrev lille prinsen): "Om man ska få människor att bygga en båt ger man dem inte spik och hammare och lär dem hur man använder dessa verktyg utan man ger dem drömmen om havet." Det är den drömmen jag är rädd håller på att gå förlorad nu och som Skuggutredningen försöker väcka till liv.

Jag har inte svaret på vad en bättre värld är eller hur vi kommer dit, men jag tror att det någonstans finns en sanning som vi hela tiden måste försöka formulera tillsammans och det är en av konstens främsta uppgifter. Och det är allas uppgift att inte förenkla. Vi som konstnärer måste fortsätta skildra människan i hela hennes komplexitet och därigenom bli en länk för förståelse till andra. På ett sätt skulle man kunna säga att konsten inte är något annat än ett stort fredsprojekt och vi måste sluta ifrågasätta att detta kostar för vi har helt enkelt inte råd att låta bli!

Men visst är jag optimist. I förra veckan presenterades Skuggutredningen, svaren på Skuggutredningens fråga har både provocerat och inspirerat människor i hela landet och detta är bara början. SvD:s ledarsida har den här hösten ägnat kulturen mer plats än på många, många år. (De tillhör de som är mycket provocerade av att vi försökt tala om de gemensamma värden som kulturen utgör.) Socialdemokraterna håller på med sitt stora rådslag om kultur och Mona Sahlin höll så sent som i fredags ett brandtal för kulturen och sa att detta kommer att bli en valfråga. Och jag tror att vi har ett kultur-Sverige som är mera rustat idag än för bara ett halvår sedan att reagera på de förslag som kommer när kulturutredningen läggs fram i februari.

Avslutningsvis vill jag citera tankesmedjan Det Osynligas tankar om konst som kan betraktas som vårt förslag på nya kulturpolitiska mål. De kan tyckas som en motsägelse efter vad jag nyss har skrivit men jag skulle hellre säga att de besitter egenskapen motsägelsefullhetsstyrka.

Konsten måste vara fri.

Konstens ska inte lyda under några mål, inte ens goda.

Vi bör betrakta konsten som en illojal samhällspelare och inse illojalitetens nödvändighet för att hålla samhället levande.

Konsten bör vara en källa ur vilken de styrande hämtar tankar bortom den pragmatism som politiken alltid riskerar att hamna i.

Alla människor måste ges möjlighet att möta alla former av konst. Förmågan att välja konst som annat än ytlig förströelse är beroende av att man en gång getts möjlighet att lära sig dess språk.

Text: Stina Oscarson.

2008-12-01